

НАБРАННЯ ЧИННОСТІ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

ENTRY INTO FORCE OF ASSOCIATION AGREEMENT BETWEEN THE EUROPEAN UNION AND ITS MEMBER STATES, OF THE ONE PART, AND UKRAINE, OF THE OTHER PART

Стешенко В.М.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри міжнародного права

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

У статті досліджуються основні стадії укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Встановлюються особливості підписання, ратифікації й набрання чинності Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Розкриваються особливості тимчасового застосування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Ключові слова: Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, прийняття тексту, парафування, підписання, ратифікація, обмін ратифікаційними грамотами, тимчасове застосування, набрання чинності.

В статье исследуются основные стадии заключения Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом. Устанавливаются особенности подписания, ратификации и вступления в силу Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом. Раскрываются особенности временного применения Соглашения об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом.

Ключевые слова: Соглашение об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом, принятие текста, парафирование, подписание, ратификация, обмен ратификационными грамотами, временное применение, вступление в силу.

The article studies the basic stages of conclusion of EU-Ukraine Association Agreement. The features of signing, ratification and entry into force EU-Ukraine Association Agreement are set. The features of provisional application of EU-Ukraine Association Agreement are find out.

Key words: EU-Ukraine Association Agreement, adoption of the text, initialling, by signature, ratification, exchange of instruments of ratification, provisional application, entry into force.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, і Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії та їхніми державами-членами, з іншого, від 21 березня і 27 червня 2014 р.¹ [14] за своїм обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародно-правовим документом за всю історію України та найбільшим міжнародним договором з третьою країною, коли-небудь укладеним Європейським Союзом. Угода визначає якісно новий формат відносин між Україною та ЄС на принципах «політичної асоціації та економічної інтеграції» і слугує стратегічним орієнтиром системних соціально-економічних реформ в Україні [13].

Наразі найбільш актуальним питанням Угоди про асоціацію є питання про набрання нею чинності і про можливість тимчасового застосування її окремих частин [2] одночасно з чинною на сьогодні Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. [15]. Отже, тема нашої статті має безпосередній зв'язок з важливими науковими і практичними питаннями правового регулювання відносин між Україною та Європейським Союзом, а також інтеграції України до Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми. Питання європейської інтеграції України розглядали у своїх працях такі вітчизняні автори: Т.М. Анакіна, М.В. Буроменський, О.М. Гладенко, О.І. Головка-Гавришева, Т.В. Комарова, Я.В. Лазур, М.М. Микієвич, В.І. Мотиль, В. . Муравйов, О.Я. Трагнюк, Р.Б. Хорольський, О.М. Шпакович, І.В. Яковюк та інші. У своїх публікаціях зазначені автори зосереджують увагу на дослідженні окремих аспектів інтеграції України до Європейського Союзу й адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Однак через об'єктивні причини, зокрема через те, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [14] була підписана Сторонами лише декілька

місяців тому, наразі фактично відсутні комплексні дослідження вітчизняних учених з питань набрання чинності зазначеної Угоди. Виходячи з цього, **мета статті** полягає в дослідженні основних етапів надання Україною згоди на обов'язковість для неї Угоди про асоціацію, а також тимчасового застосування зазначеної Угоди.

На основі викладеного можна сформулювати такі завдання статті:

- охарактеризувати основні стадії укладення Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- встановити особливості підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- визначити особливості ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом;
- розкрити особливості тимчасового застосування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Викладення основного матеріалу дослідження. Оскільки на момент підготовки до опублікування нашої статті Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 р. [12] ще не набрала чинності, ми можемо дослідити основні стадії надання згоди на обов'язковість Угоди про асоціацію з боку України на основі Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [3]. Зазначена Конвенція передбачає такі основні стадії надання згоди на обов'язковість міжнародного договору: прийняття тексту (ст. 9), встановлення автентичності тексту (ст. 10), підписання (ст. 12), ратифікація (ст. 14) та обмін ратифікаційними грамотами (ст. 16).

Прийняття тексту Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбувалося з 2007 по 2011 рр. За цей час було проведено 21 раунд переговорів щодо підготовки тексту власне Угоди про асоціацію, а також 18 раундів переговорів щодо створення зони вільної торгівлі. 19 грудня 2011 р. під час П'ятнадцятого саміту «Україна – ЄС» (м. Київ) лідери України та ЄС офіційно заявили про завершення переговорів щодо Угоди про асоціацію [1].

Встановлення автентичності тексту Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відбулося

¹ Далі по тексту – Угода про асоціацію між Україною та Євросоюзом, Угода про асоціацію або Угода – прим. автора.

30 березня 2012 р.², коли Угода була парафрована главами делегацій на переговорах України та Євросоюзу (відповідно – Павлом Клімкіним³ і Мирославом Лайчаком⁴) [5].

Очікувалося, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом буде підписана на Вільнюському саміті Східного партнерства (28–29 листопада 2013 р.) [19]. Однак підписання зазначеної Угоди з боку України завадило прийняттю Кабінетом Міністрів України Розпорядження «Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 21 листопада 2013 р. № 905-р [6]. На підставі пункту 1 зазначеного Розпорядження процес підготовки до укладання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом було призупинено.

Новий Уряд України, сформований після Революції Гідності, відновив курс на євроінтеграцію України. Відтак, Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 905-р [6] було скасовано на підставі Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 березня 2014 р. № 113-р [11]. Цей юридичний факт створив правові підстави для підписання Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом.

Підписання Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом відбулося в два етапи: 21 березня 2014 р. була підписана політична частина, а 27 червня 2014 р. – економічна частина Угоди [13].

Зважаючи на те, що Угода про асоціацію з Європейським Союзом передбачала її укладення від імені України, Угоду мав підписувати Президент України. Про це свідчить пункт 3 ст. 106 Конституції України [4], згідно з яким, Президент України веде перемовини й укладає міжнародні договори України. Зазначена норма конкретизована в Законі України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [7]. Так, абзац другий частини першої ст. 3 цього Закону встановлює, що Президент України укладає міжнародні договори від імені України. У свою чергу, пункт «а» частини першої ст. 5 Закону України «Про міжнародні договори України» визначає, що рішення про підписання міжнародного договору, який укладається від імені України, приймається Президентом України.

За фактичної відсутності на той час Президента України рішення про підписання Угоди про асоціацію з Євросоюзом було прийнято Верховною Радою України через прийняття Постанови «Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі» від 13 березня 2014 р. № 874-VII [8]. Пунктом 2 ст. 1 зазначеної Постанови на підписання від імені України Угоди про асоціацію з Євросоюзом було уповноважено Прем'єр-міністра України А.П. Яценюка.

21 березня 2014 р. під час Позачергового Саміту «Україна – ЄС» було підписано політичну частину Угоди про асоціацію, зокрема були підписані Преамбула, Стаття 1, Розділ I «Загальні принципи», Розділ II «Політичний діалог та реформи, політична асоціація, співробітництво та конвергенція у сфері зовнішньої та безпекової політики» і Розділ VII «Інституційні, загальні та прикінцеві положення» [13].

Підписання економічної частини Угоди про асоціацію відбулося 27 червня 2014 р. на Саміті Європейської Ради [13]. Оскільки 7 червня 2014 р., відповідно до ст. 104 Кон-

ституції України [4], відбулася інавгурація новообраного Президента України [16], то економічну частину Угоди про асоціацію з Європейським Союзом від імені України підписував саме Президент України – П.О. Порошенко. Зокрема, були підписані Розділ III «Юстиція, свобода та безпека», Розділ IV «Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею», Розділ V «Економічне та галузеве співробітництво» і Розділ VI «Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством», які разом з рештою тексту Угоди становлять єдиний документ [13].

Підписання Угоди про асоціацію створило правові підстави для наступного й найбільш важливого етапу надання згоди на обов'язковість цього міжнародного договору – ратифікації Угоди всіма сторонами, які її підписали.

16 вересня 2014 р. Верховна Рада України та Європейський Парламент *синхронно ратифікували* Угоду про асоціацію між Україною та ЄС [17]. Слід зауважити, що під час ратифікації Україна зробила таку заяву: «Зобов'язання України, які випливають із статті 8 Угоди, щодо ратифікації Римського статуту Міжнародного кримінального суду 1998 року будуть виконані після внесення відповідних змін до Конституції України» [10]. Слід також зазначити, що Українська сторона передала Депозитарію Угоди (Генеральному Секретаріату Ради Європейського Союзу) ратифікаційні грамоти й так завершила всі внутрішньодержавні процедури ратифікації [2].

На момент підготовки до опублікування цієї статті Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом була ратифікована шістьма державами – членами ЄС: Румунією (2 липня 2014 р.), Литовською Республікою (8 липня 2014 р.), Латвійською Республікою (14 липня 2014 р.), Республікою Болгарією (24 липня 2014 р.), Республікою Мальтою (21 серпня 2014 р.) і Словацькою Республікою (24 вересня 2014 р.) [13].

Згідно з пунктом 2 ст. 486⁵ Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [14], ця Угода набере чинності після її ратифікації всіма Сторонами в перший день другого місяця, що настане після дати здачі на зберігання до Генерального Секретаріату Ради Європейського Союзу останньої ратифікаційної грамоти або останнього документа про затвердження.

Разом з тим незалежно від пункту 2, Україна і Європейський Союз домовилися тимчасово застосовувати цю Угоду в частині, яка визначена Європейським Союзом, як це передбачено пунктом 4 цієї статті, та відповідно до своїх відповідних внутрішньодержавних процедур і чинного законодавства. Відповідно до пункту 4 ст. 486 Угоди про асоціацію [14] з 1 листопада 2014 р. здійснюється її тимчасове застосування до моменту набрання Угодою чинності. Про тимчасове застосування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом з 1 листопада 2014 р. повідомляється у Вербальній ноті Генерального Секретаріату Ради Європейського Союзу [2].

Згідно з пунктом 5 ст. 486 Угоди про асоціацію [14], для цілей відповідних положень цієї Угоди, у тому числі відповідних Додатків і Протоколів, будь-яке посилання в таких положеннях на «дату набрання чинності цієї Угодою» необхідно розуміти як «дату, з якої ця Угода застосовується тимчасово», іншими словами, такою датою є саме 1 листопада 2014 р.

Слід також зазначити, що в період тимчасового застосування Угоди про асоціацію продовжують діяти ті положення Угоди про партнерство і співробітництво між Україною, з однієї сторони, і Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 14 червня 1994 р. [15], що не охоплюються тимчасовим застосуванням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

Пункт 5 ст. 486 Угоди про асоціацію передбачає, що будь-яка зі Сторін може надіслати письмове повідомлення Депозитарію про свій намір припинити тимчасове за-

² Угода про асоціацію була парафована включно з положеннями про створення поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі (ЗВТ) – прим. автора.

³ Павло Анатолійович Клімкін на той час обіймав посаду заступника Міністра закордонних справ України – керівника апарату [9].

⁴ Мирослав Лайчак (словац. Miroslav Lajčák) на той час обіймав посаду керівного директора Європейської служби зовнішніх дій для країн Європи і Центральної Азії [18] – прим. автора.

⁵ Назва статті 486 Угоди: «Набрання чинності та тимчасове застосування» – прим. автора.

стосування цієї Угоди. Припинення тимчасового застосування в такому випадку набиратиме чинності через шість місяців після отримання повідомлення Депозитарієм [14].

Узагальнюючи викладене вище, можна зробити **висновок**, що Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом наразі знаходиться на останніх стадіях надання згоди на її обов'язковість – ратифікації й обміну

ратифікаційними грамотами. Разом з тим окремі положення Угоди про асоціацію застосовуються з 1 листопада 2014 р.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі, на нашу думку, полягають у необхідності дослідження особливостей імплементації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у національний правопорядок України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 15-й Саміт Україна – ЄС (м. Київ, 19 грудня 2011). Спільна заява Саміту Україна – ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/ua/page/open/id/2847>.
2. Вербальна нота Генерального Секретаріату Ради Європейського Союзу від 30 вересня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_b50/paran2#n2.
3. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_118.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
5. МЗС: Україна та ЄС парафували Угоду про асоціацію. 30.03.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/politics/629997-mzs-ukrajina-ta-es-parafuvali-ugodu-pro-asotsiatsiyu.html>.
6. Питання укладання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 905-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/905-2013-p>.
7. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1906-15>.
8. Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі : Постанова Верховної Ради України від 13 березня 2014 р. № 874-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/874-18>.
9. Про призначення П. Клімкіна заступником Міністра закордонних справ України – керівником апарату : Указ Президента України 29 квітня 2011 р. № 542/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/542/2011>.
10. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.
11. Про скасування розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 905 : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 2 березня 2014 р. № 113-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/113-2014-p>.
12. Статус Віденської конвенції про право договорів між державами та міжнародними організаціями або між міжнародними організаціями від 21 березня 1986 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_j90.
13. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. 29.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535.
14. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, від 21 березня і 27 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011/paran2820#n2820.
15. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_012.
16. Урочисте засідання Верховної Ради України 7 червня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/Plenarni_zasidannya/94405.html.
17. European Parliament ratifies EU-Ukraine Association Agreement [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20140915IPR62504/html/European-Parliament-ratifies-EU-Ukraine-Association-Agreement>.
18. Miroslav Lajčák. Deputy Prime Minister and Minister of Foreign and European Affairs of the Slovak Republic [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://www.mzv.sk/en/ministry/minister-curriculum_vitae.
19. The third Eastern Partnership Summit in Vilnius [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eu2013.lt/en/vilnius-summit>.